

Anketa Sodobnosti XI: Problemi slovenske glasbe

Uvodna beseda uredništva

Pred dvema lètoma je uredništvo Sodobnosti prvič razpisalo anketo o repertoarnih načrtih naših glasbenih ustanov. Odgovori so razkrili vsaj nekaj misli in ocen o vprašanju, ki šteje med najpomembnejše v slehernem umetniškem življenju, hkrati pa opozorili še na druge probleme, s katerimi se ubadajo slovenski muziki. Ker so repertoarji delo, ki pokaže prave korenine in razvoj šele v daljšem razdobju, ker jih dnevna kritika še vedno ni pričela ocenjevati, zlasti pa ker smo upali, da bodo odgovori poleg presoje programov za sezono 1971/72 tudi letos pokazali, kaj in kako stoje stvari v našem glasbenem življenju, smo pripravili novo anketo. Zaradi osredotočenosti (ne zavoljo »središča«, ki je vzvišeno nad »provincio«) smo se to pot omejili na repertoarna načrta Slovenske filharmonije in Opere SNG v Ljubljani. K sodelovanju smo povabili kritike Dela, Glasbene mladine in Ljubljanskega dnevnika ter nekaj drugih slovenskih muzikov, ki so doslej sodelovali v naših anketah: Rafaela Ajleca, Katarino Bedino, Dragotina Cvetka, Marjana Gabrijelčiča, Janeza Höflerja, Jakoba Ježa, Uroša Kreka, Primoža Kureta, Petra Kušarja, Lojzeta Lebiča, Marijana Lipovška, Pavleta Merkuja, Pavleta Mihelčiča, Iva Petriča in Milana Stibilja.

Ker je Opera objavila letošnji repertoar izredno pozno in nas je preganjal čas, je bil rok za odgovore kratek. Zaradi tega v anketi niso mogli sodelovati Jakob Jež, Lojze Lebič in Pavle Merku. Drugi trije izmed povabljenih so pojasnili svoj molk z naslednjim:

Marjan Gabrijelčič: »... ker sem član sveta Slovenske filharmonije, zaradi časovne stiske pa tudi nisem utegnil odgovoriti do zelenega roka.«

Janez Höfler: »Že na prvi pogled nerodno zastavljena vprašanja so se mi po daljšem premisleku zazdela res neprimerna in celo takšna, da zapečujejo vprašanca — ki je skorajda prisiljen odgovarjati samo z da ali ne — stran od pereče problematike, ki hromi naše glasbeno življenje. Zaradi tega in zaradi bojazni, da bi s takšnimi vprašanji izvabljeni odgovori rabili za samovoljna tolmačenja in v namene, ki nimajo z ozdravitvijo naše glasbene kulture nič skupnega, sem sklenil, da se ankete vzdržim.« (Tudi Milan Stibilj je v spremnem dopisu opozoril: »Dovoljujem si le pripombo, da so vprašanja zelo slabo sestavljena. Prav gotovo ni bil vaš namen otežkočiti jasne in utemeljene odgovore ter spraševati po nebitnem.«)

Uroš Krek: »Rad bi Vam sporočil, da me je svet Filharmonije ob koncu lanske sezone povabil, naj s predlogi sodelujem v oblikovanju prihodnjega programa. Vabilu sem se odzval in tako imam občutek, da je izdelani repertoar, čeprav v manjši meri, rezultat mojega prizadevanja. Zelo nerodno bi se počutil, ko bi sodeloval v Vaši anketi o istem poglavju.«

Dva izmed povabljenih sta uredništvu svetovala tudi druge teme, primerne za anketo:

Katarina Bedina: »... da bi na kakšen način podrezali v usihajoče področje našega glasbenega posredništva (menagerstva) in v praktično zamrlo področje stalnih komornih in solističnih koncertov.«

Pavle Merkù: »Mimo nanizanih problemov (v zastavljenih vprašanjih, op. ur.) je še eden, ki ga ne bi znal pri najboljši volji obiti: katera je danes vloga slovenskega resnega skladatelja sredi slovenske izrazito pridobitniške družbe, ki resnega skladatelja ne potrebuje. Ta družba potrebuje in porablja popevke, to je narodnozabavno glasbo. Skladatelje in resno glasbo kvečjemu potrpi. — To sicer ni slovenski problem, temveč kar splošen in lasten vsaki pridobitniški družbi. — Mislim, da je bil malokateri čas tako malo naklonjen, celo tako nenaklonjen glasbi, resni, kot je današnji čas. Literaturo in upodabljačo umetnost je lažje ustvarjati in plasirati, skupnost se kolikor toliko zanima za literate in upodabljačo umetnike, nekaj prostora je zanje v časopisih in revijah vedno najti. To pomeni, da jih družba potrebuje in spremlja. — Spričo take situacije mislim, da je vsako pisanje o repertoarnih načrtih glasbenih ustanov drugotne narave. Zanimivejša bi bila anketa (v glavnem med neglasbeniki) o tem, kakšna je vloga današnje slovenske resne glasbe sredi današnje slovenske družbe.«

Povabljenim smo zastavili naslednja vprašanja:

1. *Kazeta po Vašem mnenju letošnja repertoarna načrta koristne premike, spodbudne razlike, z eno besedo napredek v primerjavi z načrti prejšnje (prejšnjih) sezone? Kaj je boljše, kaj slabše?*

2. *Sodite, da sta načrta plod jasnih programskih načel oziroma repertoarne politike?*

3. *So razmerja med slogovnimi območji (od najstarejših do današnjih) strpna, razumna, napredna?*

4. *Ce ste dobili v roke osnutke letošnjega repertoarnega načrta Slovenske filharmonije: se Vam zdi dokončni repertoar jasnejše zasnovan, primernejši, boljši?*

5. *Kaj sodite o deležu in vlogi slovenskih skladateljev (zlasti neživečih) v letošnjih repertoarjih?*

Rafael Ajlec

Sodbo o programskih načrtih za abonmaje Slovenske filharmonije prepuščam drugim, ker sem imel čast, da sem načrte v neki fazi tudi sam pomagal oblikovati. Ne glede na to okoliščino pa mislim, da repertoarni načrt, kakršen je, res ni tisti »zid«, ki bi ga Slovenska filharmonija morala zdaj prebijati, da bi z uspehom opravljala svojo nalogo, marveč so njene težave druge: v sebični zaslužkarski miselnosti,

preveč značilni za godbeniški sloj (razvila se je v desetletjih pred vojsko, ko je bil ta stan delavcev v kulturi izrazito socialno ogrožen, danes pa dobiva ob splošni potrošniški mrzlici novo potuho), ker nažira potrebno zavzetost godbenikov za skupno umetniško stvar, dalje v neizgrajenosti godalnega

telesu v orkestru, kar je najhujša zapreka za doseganje njegove zvočne enovitosti, in ne nazadnje, mislim, so taka težava tudi kar zidovi zdajšnje »vélike« filharmonične dvorane same. Nastopi simfoničnega orkestra v tem premajhnem prostoru izpodletavajo zavoľo njegove neustreznosti prav tako kot vsa opozorila na potrebo po akustično primerni koncertni dvorani zanj.

V letošnjem abonmajskem programu opere Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani mi je to všeč, da ni obsežen. Še med njegovimi šestimi operami sta samo dve, ki bosta čisto novi na našem opernem odru. Ansamblu bo tako manj tesno s časom za intenzivno pripravljane uprizoritve, za opravljanje abonmajskega cikla.

Z izjemo hude pomanjkljivosti, ki jo omenjam posebej, je očitno tudi prav dobro pretehtan. Vključuje dva največja mogočnejša operne glasbe, Mozarta in Musorgskega, sodobni operi pa se oddoljuje s Suhoňem. Z izbiro njegove glavne opere so zadeli v črno, saj se iz tehtnih razlogov (ker je sploh ena najbolj uspešnih povojnih oper, ker se odlično vključuje v občno repertoarno usmerjenost našega gledališča posebej, ker avtor sam zdržuje stike z Ljubljano ali jih je vsaj) že dolgo kar ponuja za uprizoritev v naši operi, tako da je objektivno kar nerazumljivo, da so do zdaj pozabljali nanjo. Škoda le, da sestavljavci repertoarja vse do izdaje abonmajskega načrta niso pogledali, ali naslov Krútnava kaj pomeni in kako bi se dal prevesti. Še večja škoda, če bodo vztrajali pri mnenju, da je to češka opera in iz češkega življenja. Če se bo skladatelj udeležil naše premiere — in prepričan sem, da se je bo rad — mu taka razlaga ne bo pogodu, kakor recimo tudi Danilu Švari ne bi bilo prav, če bi uprizorili njegovo Veroniko Deseniško v Bratislavi in bi tam bral, da spada ta opera iz srbske zgodovine med najuspešnejše srbske opere.

Za to, da v abonmaju ni slovenskega dela, ni nobenega opravičila. Da je abonmajski načrt sprejemljiv, bi veljalo šele z izpolnitvijo tega pogoja. Naša operna hiša dejansko nikakor ni tako vzvišena nad slovenske razmere, ni tako odvisna od diktata tistih abonentov, ki bi se radi hodili vanjo samo prhat z naturalističnimi arijami, da bi morala ali sploh smela razpravljati o tem, ali naj pošlje skoz abonma novo slovensko delo ali ne, če to delo le izpolnjuje formalne kompozicijske in dramaturške pogoje, da se mu prizna izvedljivost. Takšne opere pa imamo. Vsaj dve še čakata na ognjeni krst gledališke uprizoritve: Rada Simonitija Partizanka Ana in Radovana Gobca Kri v plamenih, za glasbeno odrsko delo Darijana Božiča Ares-Eros pa je celo slaba zagrebska predstava v letošnjem maju zanesljivo pokazala, da bi že zavoľo zunanjih učinkov zdržalo pot skoz abonmajске šibe. Tudi nove balette imamo, vsaj dva: Šivičevega in Grozdanin hihòt Daneta Škerla. Pri sprejemanju domačih del veljajo pač bistveno drugačni kriteriji kot pri izbiranju tistih iz tuje literature. Rastejo iz naših razmer in so natanko takšna, kakršna smo zaslužili. Ni razumno otroka zadušiti, ker še ni pаметen, in čakati na drugega, da se rodi že kar odrasel. Za gledališkega ustvarjalca pa je uprizorjanje njegovih del kot za človeka zrak za dihanje.

Nič še ni bistveno narobe, če tolikšna strogost operne hiše do domače ustvarjalnosti izvira samo iz skrbi za njen umetniški ugled in za njeno blagajniško ravnotežje. Če gre za njen umetniški ugled, pa velja opozoriti na globoko nelogičnost, ki se razpira že leta sèm v njeni dolgoročni repertoarni politiki na področju svetovne opere 20. stoletja. Njen letošnji abonmajski

načrt gotovo ni provincialen (drugače bi bil za republiško središče tudi nemogoč), vendar pa bomo v slovenski operni kulturi tako dolgo zamudniški, dokler s svojimi lastnimi močmi ne premerimo tistih odločilnih stopinj naprej, ki jih je operna umetnost še napravila po Verdiju, tj. dokler ne uprizorimo vrhunskih opernih stvaritev našega stoletja. Po Josephu Kermanu (Opera kot drama, 1956) so to naslednje tri: Debussyjeva Pelej in Melizanda, Bergova Wozzeck, Stravinskega Razuzdančeva usoda. Nobene od teh se še ni lotil slovenski ansambel.

Katarina Bedina

1. Premike je opaziti v repertoarnem načrtu Slovenske filharmonije, organizacijske in glasbeno-vsebinske. Poizkus združenih abonmajskih koncertov obeh slovenskih simfoničnih orkestrov in predvidenih gostovanj je spodbuden, ker obeta začetek usklajenega koncertnega dela, le-ta je pa v naših glasbenih razmerah težko dosegljiv. Pomembna vsebinska novost v filharmoničnem načrtu so števil-

nejša slovenska dela kot v prejšnjih sezonah (kljub nerazumljivemu razmerju in razporeditvi: v abonmaju Poetične teme kar trikrat L. M. Škerjanc, od tega en celovečerni spored), koncert slovenskih praižvedb, uvrstitev zborovskega a cappella koncerta v abonma (če je za izvedbo tega najbolj primeren filharmonični zbor, je drugo vprašanje) in napovedani večeri eksperimentalne glasbe. Preostali novosti — pomensko podnaslavljanje abonmajev, če podnaslovi le deloma ali za lase privlečeno kažejo celoten spored oziroma osrednjo točko ter navidezno posodobljen program — sta ostali po mojem na pol poti. V programih je popolnoma izostala za današnja pojmovanja sodobna glasba, ki se v filharmoničnem načrtu začne in konča pri Lutoslawskega Beneških igrah.

V repertoarnem načrtu Opere SNG, žal, ni mogoče ugotoviti ne novosti ne premikov. Vemo, da je v opernih gledališčih načrtovanje programa odvisno od mnogih zunanjih okoliščin in so možnosti največkrat zelo omejene (scenska opremljenost, zasedba razpoložljivih solistov, ponavadi velike finančne zahteve), vendar so repertoarna pota ljubljanske Opere tudi letos brezoblična. Ni jih mogoče zagovarjati, saj bi morala biti izbira del spričo skromnega števila opernih in baletnih premier tem preudarnejša.

2. Pri filharmoničnem načrtu kaže, da se poizkušajo oblikovati programska načela (najbolj izdelana so v programiranju slovenskih del in novitet), ki so še zajeta v meglene konture in bi jih bilo težko jasneje opredeliti. Repertoarne politike načrta ne kažeta, razen navedenih, po mojem smiselni in upravičenih novosti Slovenske filharmonije.

3. Razmerja med slogovnimi območji od najstarejših do današnjih so tudi letos ostala ranljiva točka načrtovalcev sezone in posameznih prireditev, v skladu z repertoarno apolitiko. Pri operi je slogovni razpon verjetno najožji med možnimi, pri simfonikah pa očitno plod naključja. Predvsem sta iz nepojasnjenih razlogov ostali izpušeni okvirni območji: skoraj vse do

klasicizma in sodobni evropski tokovi, medtem ko je Čajkovski, ob že močno zastopani romantiki, uvrščen kar štirikrat.

4. Sprememba osnutka letošnjega repertoarnega načrta Slovenske filharmonije v dokončni načrt je odsev trdno zasidrane nenačelnosti, skromnih idejnih in glasbenih naziranj ter provincialno obarvanih ambicij. Kolikor je bilo hvalevredno dejanje Slovenske filharmonije, ko je programski osnutek pravočasno oblikovala in ga poslala v javno obravnavo, toliko so razočarale spremembe. Žal, gredo na račun občinstva, čeprav so nastale brez utemeljenih razlogov, celo po liniji najmanjšega odpora, s širokosrčnim sprejemanjem kompromisov, zoper katere vsi tarnamo.

5. Delež neživečih slovenskih skladateljev je v repertoarjih izpeljan prav po kranjsko. Zatajil je vso domačo tvornost pred Ostercem, najbrž v prepričanju, da Slovenci ustvarjamo brez razvojnih procesov in bi našemu neoporečnemu blišču gotovo škodovala patina naših rojakov.

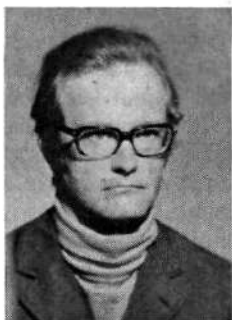
Dragotin Cvetko

Osnutka letošnjega repertoarnega načrta SF nisem videl, zato mi primerjava z dokončno stilizacijo ni mogoča. Ta, ki je pred menoj, se mi zdi s stilnega vidika strpen, da uporabim vašo formulacijo. Strpen nasproti poslušalcem, za moj okus še preveč. V njem namreč pogrešam imena, kot Penderecki, Henze, Berio in še naprej. Zakaj ni v programu kaka skladba tega ali onega teh ali nenavedenih radikal-

nejših ali radikalnih sodobnikov, pa naj so še tako vznemirljivi ali spotakljivi? Da orkester tega ne bi zmoget? Ne verjamem. Se morda dirigenti zaradi nekega razloga ne želijo zavzeti za izvajanje takih kompozicij? Ali je še kaj drugega vmes? Ne vem, bilo bi pa zanimivo vedeti. Vem samo, da je narobe, če se s takimi deli ne seznanjamo, naj so nam všeč ali ne. Tu so, poznati jih je treba, tak je razvoj. Kam bo šel, je vprašanje, gotovo pa ne v absurd. Mislim, da je negacija sodobnih pojavov nesmisel. Imajo svoj vzrok, nekaj bodo v vsakem primeru dali prihodnosti. Strpnost je v letošnjem programu torej zagotovljena, od predvidenih slovenskih del menda ni nobeno toliko eksperimentalno, da bi pretreslo slovenski kulturni prostor. Taka kot je, se ta strpnost najbrž lahko identificira z razumnostjo, za katero tudi vprašujete, z razumnostjo, ki jo narekuje vrsta dejavnikov, mimo katerih tudi sestavljalci koncertnega repertoarja ne morejo, vsaj ne v tem trenutku. Med temi so najbrž na primer zahteve publike, finančne zmogljivosti, ki omejujejo širokopoteznost tehnične izvedbe, in še kaj. Vendar: če že ni mogoče vplivati na višino subvencije, pa se da vplivati na razgledanost in okus poslušalcev. Še več. Instituciji kot je SF je celo sveta dolžnost, da zmanjšuje ali odstranjuje načelno averzijo nasproti temu, kar ravnokar nastaja. Seveda bi hotel vse to razumeti. Tudi to, da je koncept, ki ga kdo ima, eno, njegova

realizacija pa drugo. To velja tudi za SF. Kar se ne da narediti naenkrat, pa se lahko postopoma. Imenitno bo, če bi bilo to čutiti v programih, ki bodo sledili tej sezoni. Sicer pa kaže letošnji repertoar razvidno tendenco v naprednost. Dela slovenskih komponistov so razmeroma obilna, nekatera pa gotovo manjkajo. Vseh skladateljev v eni in isti sezoni kajpak ni mogoče predstaviti, selekcija pa je ravno zato potrebna. Že slišim, da je slovenski delež prevelik in je koncert slovenskih skladb 3. marca 1972 problematičen. Ti, ki takó menijo, utegnejo imeti prav. Vendar le zaradi vsiljene miselnosti, da so slovenska dela neinteresantna, dolgočasna, tako rekoč manjvredna nasproti temu, kar prihaja izza naših meja. Kdaj se bomo otesli občutka manjvrednosti in še drugih kvarnih predsodkov, ki nas bremenijo in rahljajo trdnost in vrednost nas kot naroda v zavesti tiste samobitnosti, ki je lastna vsaki taki skupnosti? Vesel sem slovenskih kompozicij, ki so kvalitetne, takih je dovolj tudi v letošnjem programu SF. Tu pa je vendar vprašanje, kaj je bolj ali manj vredno — take ocene so sicer lahko sporne, a je treba z njimi navzlic temu računati, ko je na izbiro množica del in njihovih avtorjev, tudi neživečih, ki so v tem programu po mojem premalo zastopani. Tuji skladatelji so — z izjemo najsodobnejših — ne glede na stil in čas dovolj obseženi. Za namene, ki jih ima s svojimi koncerti taka institucija, je to tudi prav. Marsikdo pa se utegne vprašati, zakaj ni več stilno zaključenega abonmaja iz prejšnjih sezon. Ob Beethovnu mislim, da so še druga velika imena, ki bi jim tudi lahko šel poseben abonma, na primer Bach, Mozart, Stravinski, lahko bi razmišljali tudi v tej smeri. Izvajalci, dirigenti in solisti so pisano izbrani, za publiko bodo zanimivi. Tudi orkestri. V tej zvezi je novost: v abonmaje SF se je letos vključil še Simfonični orkester RTV. Doslej sta šli koncertna dejavnost SF in RTV vsaka svojo pot, koristno bo, če se kot letos tudi v prihodnosti ne bosta več križali. V primerjavi s preteklimi sezonami je to gotovo pomembna razlika. Razlike z druge strani? Zanje bo treba počakati še kako prihodnjo sezono, ko bo lahko analiza te vrste bolj dokumentirana in sklep trdnejši.

Repertoar letošnje ljubljanske operne sezone pa me, žal, ne navdušuje. V njem ni skoraj nič novega, nič takega, česar ne bi — sicer v različnih zasedbah — poslušali in gledali že desetletja. Suhoň in Egk te podobe bistveno ne spreminjata, še mnogo manj seveda Donizetti. V svetu se je v zadnjem času na opernem področju mnogokaj zgodilo. Čemu torej taka struktura programa, ki nas oddaljuje od ravni repertoarjev nekaterih naših in še posebej tujih opernih gledališč? Da se ne bomo narobe razumeli. Klasičen repertoar imamo radi in je tudi potreben. Vendar mislim, da je dolžnost vsake Opere, da skrbi za približevanje publike ne samo pretekli, ampak tudi sodobni operni ustvarjalnosti. Tudi naše Opere. Ker je to gotovo res, bo treba kljub oviram in morda tudi predsodkom izvesti ustrezne konsekvence.

Peter Kušar

Abonmajski sporedi Slovenske filharmonije so bili dolga leta nazaj precejšnje nasprotje napredne in jasne repertoarne politike. Sestavljalci novega programa so imeli s tem tako ugodno kot težko stališče: če so se dela lotili z najboljšimi nameni, se je njihova zamisel lahko hitro izkazala za bolj utemeljeno kot pri prejšnjih sezonah, težko pa jim je bilo v danih okoliščinah popraviti vse, kar je bilo zamujenega.

Letošnji spored odločno popravlja neopravičljivo zanemarjanje domače ustvarjalnosti. Drugo spodbudno razliko kaže dovolj premišljen izbor izvajalcev. Domače je pritegnil dovolj široko in v glavnem primerno, med tujimi sicer ne najdemo veliko bleščečih imen, vendar večidel le obetajo dobro raven izvajanja.

Po drugi strani ne bomo letos slišali tako rekoč ničesar iz novejše svetovne produkcije in tudi krstne izvedbe slovenskih skladateljev so precej redke. To bi bilo še opravičljivo, saj Slovenska filharmonija ustvarjalnosti ne more spremljati vzporedno, ker so se njene obveznosti izdatno nakopičile. Manj odpustljivo je, da ni v programu nobenega dela starejše slovenske glasbe.

Toda pogledimo si, če je prostor v abonmajih sicer zaseden z neoporečnim izborom skladb. Rdečo programsko nit rumenega abonmaja predstavljajo klasicistične in neoklasicistične simfonije: po dve Mozartovi in Beethovnovi ter po ena Haydnova, Honeggerjeva, Hindemithova in Šostakovičeva (nato pa še Gounodova Simfonieta in za konec Bachov Matejev pasijon). Tudi za poslušalca, kateremu takšen spored ustreza, je izbor del premalo širok in izčrpen (manjka na primer Prokofjev in še kdo). Sicer pa menim, da ni posebno priporočljivo, če se pri sestavljanju abonmajskega ciklusa vežemo le na eno ali dve slogovni območji. In če je po vrhu še teža na sodobnejši literaturi, moramo pri profilu našega občinstva še vedno zelo pretehtati pravo mero.

Romantična glasba, pregnana iz »moderne« rumenega abonmaja, je dobila zatočišče v zelenem: dva Straussa (poleg Don Juana še Smrt in poveljanje), Novak in Skrjabin, dve deli Čajkovskega (poleg Patetične še nič kaj ugledni Drugi klavirski koncert), dve Wagnerjevi ariji. Našteta dela očitno izbiram s prozornim namenom — skušam si priti na čisto, kako bi bil spored lahko boljši, če ga pretehtamo z druge plati: česa je v njem preveč. Pri tem zbode v oči delež nekaterih skladateljev. Dva, Beethoven in Škerjanc, sta dobila prostora za domala polne štiri večere, torej skoraj osmino sezone. Beethoven mi je sicer zelo pri srcu, toda v lanski (jubilejni) sezoni smo se njegove muzike le toliko naužili, da bi lahko odpadla vsaj dela, ki ga ne kažejo v najboljši luči (Trojni in Drugi klavirski koncert).

Poglejmo si še, kako sporedi opravičujejo vzdevke abonmajev. V zelenem pri enem koncertu pri najboljši volji ne najdem posebno razkočne »poetične« teme: Škerjanc — Sedem dvanajststonskih fragmentov, Haydnov

in Mozartov koncert za rog. Tretji abonma se imenuje »Koncert«, dva večera pa imata za osrednjo točko Srebotnjakov Koncert za harfo in DeFalle Noči v španskih vrtovih. Nikakor ne nasprotujem, da sta deli prišli v spored, moti me le, da v abonmaju, v katerem po svoji razsežnosti ne bosta imeli narave osrednjega dogodka. Po drugi strani je Lisztov Klavirski koncert ob skladbah, ki ga spremljajo, še največja točka, čudno pa je, da koncert sklene prav malo pomemben finale, Schubertov Sentimentalni valček in Ogrska koračnica. Podobnih nerodnosti v vrstnem redu izvajanih kompozicij najdemo še nekaj; na srečo pa so še najlažje popravljive. In še nekaj ob Holligerjevem nastopu. Najuglednejši sodobni oboist bo igral Haydna ali Mozarta, znano pa je, da Holliger pri »avantgardnih« skladbah kot virtuoz in ustvarjalec počne reči, ki bi tudi za Ljubljano pomenile pravo atrakcijo. Tudi za poslušalca, ki ni ravno navdušen pristaš moderne muzike. Ali res ni bilo mogoče izkoristiti takšne priložnosti?

Prav gotovo je skoraj nemogoče sestaviti spored, ki bi mu ne mogli česa očitati. Sestavljalcem letošnjega programa Slovenske filharmonije ni bilo lahko pri iskanju primerne rešitve. Zdi pa se, da bi bil repertoar lahko precej boljši, tudi če bi bil še vedno kompromis, kar je sedaj še v bolj odločni, pa premalo častni meri. Bil bi boljši, če bi se sestavljanje sporeda bolj načrtno držalo zamisli, ki bi bila za naše razmere dovolj široka, razumna in velikopotezna in ki bi hkrati vendarle poizkusila obdržati ravnotežje z željami občinstva. V sedanji obliki sporeda najdemo večje ali manjše ostanke premočrtnejše programske zasnove, kaže pa, da so njeno rdečo nit pretrgali popolnoma nasprotni posegi, ki so prihodnji sezoni odvzeli naravo izčrpane širine in utemeljenega vsebinskega profila nekega abonmajskega ciklusa. Morda je bil repertoar prvotno zamišljen kot kompromis med premočrtnejšim hotenjem in našimi razmerami, v sedanji obliki pa ne deluje več kot usklajevanje, temveč kot popuščanje nasprotnim interesom. Zato je letošnji repertoar nekoliko preveč ne samo kompromis, temveč naključje: Nastal je kot nekaj, kar vsebuje precejšnjo stopnjo nepredvidenega, to pa se sedaj obrača proti vtisu enotne zamisli in, kakor se bojim, tudi proti zanimanju širokega kroga občinstva za delo ustanove. Skratka, ustanova in nekateri sestavljenci so imeli očitno dobre namene, marsikaj so popravili in izboljšali, pri dokončni celoti pa so imeli le preveč polovično srečo.

O premierskem repertoarju Opere skoraj da ne morem reči drugega, kot da je hudo skromen.

Marijan Lipovšek

Dragi tovariš urednik,

dajete nam nekaj dni časa in dve tipkani strani prostora. V tem (zunanjem) okviru naj bi z odgovori na vprašanja, to se pravi, ankete se ne bom udeležil. programske politike obeh najpomembnejših glasbenih ustanov v Ljubljani. Ne bom odgovarjal na vprašanja, to se pravi ankete se ne bom udeležil. Poskušal pa bom (na dveh straneh) pojasniti, zakaj.

Osem let sem bil direktor, t. j. upravni in umetniški vodja Slovenske filharmonije in tek njene notranje in zunanje dejavnosti mi je dobro znan. Napisal sem: ... glasbenih *ustanov*. To je seveda zmot. Mislili in pričakovali smo — namreč tedaj, ko smo še verovali in naivno upali, da bodo zadeve vseh vrst med nami gladko tekle — da bosta to res dve ustanovi. Sta pa zavoda »s samostojnim financiranjem«. To pomeni, da morata sama poskrbeti za določen, nikakor ne majhen del dohodkov. To je samo po sebi kar v redu, če ne bi oba zavoda že desetletja omahovala na ozki rezi med biti ali ne-biti. Denarji, ki jih zanju daje »naša skupnost«, kakor lepo aktivistično govorimo, niso ravno majhni. Toda če ju hočemo in želimo imeti, potem nam mora biti povsem jasno, koliko to velja. In ker je razlika do tiste vsote njunih potreb, ki bi jima omogočila vsaj spodobno življenje, res prav majhna spričo velikanskih investicij, marmornatih palač, hotelov in luksuznih zgradb vseh vrst na področjih drugih dejavnosti našega življenja, mislim, da bi se ti denarji dali dobiti. Tako pa ubogi direktor preživlja svoj delovni čas med letanjem za sredstvi in med pritiskom kolektiva, ki misli, da mu njegov vodja skopuško pridržuje denar ali pa ni sposoben iztisniti ga iz odločujočih forumov. Odkar obstajata ti dve ustanovi, preživljata svoje dni v tem boju. Naša javnost pa ni nikoli izvedela niti ni slutila, kako poniževalno so se vedli finančni uradniki na bivšem okraju nasproti Filharmoniji, kakor da bi bila gangsterski zavod, ki bi samo poskušal, kako bi uspešno prevaral oblast in dobil čim več denarja za lahkomišno trošenje. Papirnatih poročil, ki so jih od nas zahtevali, je bilo brez števila; postopek, ki je mejil ne samo na smešnost, temveč na zmedeno ali pa na namerno zavajanje ustanov in zavodov, da bi zbujal vtis, kako velika je bila skrb zanje in kako velik trud, da bi se vprašanja rešila. Svojega osebnega položaja, ki so ga odločilni tovariši kratkomalo ignorirali, sploh ne omenjam. To je še posebno poglavje. Razumljivo pa je, da so filharmoniki upali s samoupravljanjem te pereče stiske hitro in uspešno rešiti. Kako so se motili! Spodbijali so direktorjev ugled in naravne, razumljive pravice, resnično rešili pa niso ničesar.

In kaj ima s tem opraviti programska politika? Zelo veliko. Že samo po sebi je prav, da je na srednji poti med visokimi in bolj skromnimi zahtevami (mislim seveda na izbiro, ne na izvedbo sporeda), saj mora ostati takazato, da ne odbije poslušalcev. Če pa me vprašate, ali res obstajajo znatne

razlike med enim in drugim konceptom, med enim in drugim nazorom tega in onega direktorja, potem danes iz časovne »daljave« lahko z mirno vestjo rečem, da ne. Sam sem poskušal popraviti Škerjančev koncept tako, da sem sodelujoče bolj in z nekoliko večjim uspehom nagovarjal k programiranju slovenskih del, da sem s sodelovanjem dirigenta Hubada poskušal uvrstiti tudi nekaj takih del v spored, ki jih do tedaj še ni bilo (*Sacre du printemps*, Bartókov Koncert za orkester in druga). V programiranju smo torej storili nekaj korakov naprej, pri tem pa ne zapiram oči pred dejstvom, da tudi *čas sam* prinaša svoje novejšje zahteve. Hočem reči, da se repertoarna politika spreminja nekako samodejno, ko je soočena z novimi dosežki, vsaj malo spremenjenimi zahtevami in splošno veljavnim okusom okolja, v katerem deluje. — Poleg tega sem poskušal Slovensko filharmonijo odpreti v sodelovanju z drugimi zavodi, kar je seveda daljši proces, ki sem ga lahko komaj začel.

No, moj naslednik je najprej staro, se pravi mojo programsko politiko razglasil za »promenadno«. Radoveden sem bil, kaj bo novega prinesla njegova. In glejte, izkazalo se je, da razen tistih sprememb, ki jih povzročajo omenjene »spremenjene zahteve in splošno veljavni okus okolja«, ni bilo nobenih bistvenih razlik, razen obilice koncertov in gostovanj, kar je samo po sebi imenitno. V tem pa se naša mnenja razhajajo, ker je — po mojem vtisu — trpela kvaliteta izvedb, saj so igralci v orkestru končno »tudi ljudje«. Seveda pa nastaja tukaj vprašanje zaslužka zunaj matičnega zavoda, kakor pač povsod, kjer so sredstva za osebne dohodke tako omejena. In ker so cilji naše družbe postali skoraj izključno snovne, denarne narave, res ne morem zameriti nikomur, če si prizadeva na svojem socialnem položaju »izbiti« iz razmer, ki ga obdajajo, kolikor se da. Ali naj ravno v naši stroki začenjamo govoriti o morali, zavesti itn.?

Po štirih letih je moj naslednik moral oditi. Sedaj je prišel na to, nikakor ne zavidanja vredno mesto, mlad skladatelj, ki bo brez dvoma skušal spored prikrojiti po svojih nazorih. Verjamem, da se mu bo to posrečilo npr. glede slovenskih del bolje, kot se je meni. Morda bo odpiral zavod proti slovenskemu glasbenemu življenju bolj, kakor je to storil njegov prednik. Toda ne verjamem, da bi mogel iti mimo srednje poti v glavnih programih. Pač pa bo lahko počasi uvajal več novejših del, kar je že zahteva časa, tistih »spreminjajočih se zahtev«, želje po tem, da bi slišali kaj novega, dobrega. Zahteva že spet nekoliko spremenjenega vsakodnevnega okusa.

Navsezadnje pa vse to, kar tu pripovedujem, ni vzrok, da se ne udeležujem vaše ankete. (Kolikor je ne pojasnujem s svojimi navedbami samimi.) Glavni vzrok je splošna razrvanost našega glasbenega življenja. Struje, strujice, klike in klikice so narastle v spoštovanja vredno število. Ko sem nekoč še kot direktor SF sklical konferenco najvažnejših predstavnikov koncertnega življenja z namenom, da bi se zedinili za enotno politiko, je bil to porazen udarec v prazno. Nič ne skrivam: *posamezniki* niso hoteli sodelovati, skrivati so se za vsakdanjimi, celo aktivističnimi frazami, v svoji pristojnosti pa so delovali naprej z rušenjem vsakršne enotnosti, vsakršne najpreprostejše sloge. Nikakor ni bilo mogoče uskladiti delovanja, programiranja in načrtnega oblikovanja življenja v glasbeni umetnosti med Slov. filharmonijo, med Koncertno poslovalnico (ki smo jo malo nato srečno ukinili, ne da bi bili sposobni ustvariti takoj drugo, nadomestno ustanovo), med Društvom glasbenih umetnikov (reproduktivci), med težnjami, potre-

bami in tudi večkrat neupravičenimi željami ZKP Organizacij, kratkomalo med vsemi uradnimi dejavniki glasbenega življenja. Še omeniti pa si ne upam posameznih manjših skupin in skupinic, ki so se po svoje skušale uveljaviti in seveda zlasti pri razdeljevanju sredstev, ki jih je imel na voljo Republiški sklad za pospeševanje kulturnih dejavnosti, vnašale že med takó zapletene naloge (spričo pičlih sredstev ob velikanskih potrebah) neverjetno zmedo. Tiste seje so trajale od jutra pozno v popoldan — dostikrat brez uspeha, saj smo stali kakor pred začaranim svetom, ki do njega nismo našli dostopa.

Še danes je tako. Saj ni samo rezultat današnjega dne, da Kulturna skupnost ostaja na papirju. Včasih ima človek vtis, da je ustanavljanje takih združenj le hlastno, pa brezupno iskanje možnosti, da bi se sredstva manj boleče razdelila, morda pa celo zmanjšala. In dokler bo življenje takšno, da naše, prej zadosti dobro vzgojeno poslušalstvo ne bo potrebovalo dobre koncertne in operne umetnosti kakor vsakdanjega kruha, toliko časa nima pomena razpravljati o ničemur. Mi, glasbeniki, se moramo zediniti na vsaj nekaj »skupnih imenovalcev«, moramo postaviti pameten načrt za glasbeno življenje, s katerim je seveda povezano tudi splošno in strokovno glasbeno vzgojstvo, potem pa bomo smeli zahtevati z vso ostrino glede na nujnost vprašanja sredstva, ki jih za to potrebujemo.

Joj, dragi tovariš urednik, tri strani so nastale. Lahko vse tri vržete v koš — človek danes nima več veliko upanja, da katerakoli napisana beseda še kaj koristi, razen senzacionalnih umazanosti, ki so po zaslugi tiska tako zaželeni.

Pavle Mihelčič

1. Naj najprej opozorim na delno pomanjkljivost ankete, ki ni zajela vseh napovedanih glasbenih prireditvev (Koncertni atelje DSS). Ker so torej v vseh vprašanjih ankete omenjeni le dve glasbeni instituciji, menim, da bodo odgovori na anketna vprašanja le deloma osvetlili programsko politiko ustanov, ki oblikujejo javno glasbeno življenje mesta Ljubljane. Ker se tako moram osredotočiti na omenjeni glasbeni

ustanovi, naj zapišem, da vidim opazne premike v programskem načrtu Slovenske filharmonije, medtem ko se Opera in balet držita ustaljenih repertoarnih načel, ki le slabotno opravičujejo poslanstvo Slovenskega narodnega gledališča.

2. Repertoarni načrt Slovenske filharmonije je zanimivo zasnovan. V njem je veliko novosti, tradicije pa vendarle ni zavrzel. Vanj je vključenih precej slovenskih simfoničnih del, kar še posebej pozdravljam, saj so bili slovenski skladatelji še pred nekaj leti prav v sporedih abonmajskih koncertov Slovenske filharmonije mačehovsko zapostavljeni. Pametna se mi zdi tudi odločitev, da bodo pri realizaciji repertoarnega načrta sodelovali mnogi vidni slovenski reproduktivni umetniki.

V repertoarnem načrtu Opere in baleta SNG je sorazmerno veliko del, ki sodijo v železne repertoarje mnogih opernih hiš. Slovenska dela so —

kljub morebitnim ugovorom — skoraj povsem potisnjena vstran. Taka programska politika je nerazumljiva in škodljiva.

3. Stilno oblikovanje abonmajskih koncertov Slovenske filharmonije je jasno in napredno, saj zajema skoraj vsa stilna območja in vključuje tudi novejša simfonična dela. Repertoar Opere in baleta je v glavnem prilagojen okusu širšega kroga občinstva. To je nemara tudi vzrok, da so sodobna operna in baletna dela na našem odru predstavljena le v izjemnih primerih.

4. Osnutka letošnjega repertoarnega načrta Slovenske filharmonije nisem pregledal.

5. Kot sem že omenil, so dela slovenskih skladateljev v repertoarju operne hiše še vnaprej zapostavljena, medtem ko je Slovenska filharmonija tudi v tem pogledu napravila velik napredek.

Ivo Petrić

Podoba vsakoletnega repertoarja glasbenih dejavnikov našega mesta naj bi kazala tudi odsev notranje potrebe, stanja in razgledanosti naše glasbe, kakršna je v tem trenutku. Čeprav je pri programiranju vselej mnogo subjektivnih faktorjev, ovir in pomislekov, pa je slika tistega, kar lahko slišimo iz sezone v sezono, vendarle odsev tistega, kar imamo, tistega, kar smo.

V našem mestu oblikujejo glasbeno podobo predvsem Slovenska filharmonija (letos v skupnem načrtu z RTV Ljubljana, kar je vsekakor najpomembnejši rezultat sodelovanja med glasbenimi silami pri nas!), Opera z baletom, komorni koncerti, ki jih prirejajo Festival in Društvo slovenskih skladateljev v svojem Koncertnem ateljeju in pa nekaj manj stalnih ciklov ali izvenabonmajskih prireditev.

Moje stališče do vsakoletnega repertoarja se nujno izoblikuje v presoji deleža naše nacionalne kulture, nadalje v informativnosti sodobnih hotenj v svetu in po zanimivosti obnavljanja tradicije. Po tem merilu lahko simfoničnim koncertom skoraj v celoti dajem priznanje, ki bo vsako leto večje, saj smo priče načrtnemu vse obsežnejšemu spoštovanju naše kulture. Posamezne finese gredo bolj na rovaš trenutne situacije in zmogljivosti. Koncertni atelje Društva slovenskih skladateljev je dosegel ugled koncertnega podija, ki je prinesel naši glasbi na tem področju enakopraven ugled v primeri z drugo muziko našega časa, v zavesti interpretov pa odprl področje delovanja, ki je bilo doslej obravnavano več kot mačehovsko. Programirati domače delo, ga naštudirati in izvajati ter obdržati v svojem repertoarju je osnovna dolžnost našega interpreta in pri tem mu mora naša glasbena sredina nuditi vso pomoč! Le takó bo njegovo delo ostalo trajno in zvezano z našim kulturnim razvojem. Na srečo se že mnogo odličnih solistov in ansamblov popolnoma zaveda te resnice.

Festival, ki je nasledil dediščino Koncertne direkcije, se, žal, otepa vse preveč s problemi finančne in organizacijske narave, tako da tudi hoteni

poudarek na naši ustvarjalnosti ne more roditi bolj sistematičnega rezultata. Tej ustanovi bi bilo treba brezpogojno zagotoviti trdnješi organizacijski in finančni status in zavestno podpreti določene akcije, brez katerih naše mesto ob zajetnem deležu na drugih glasbenih področjih nikakor ne more zaživeti.

Opera in balet sta področji, do katerih skladatelji nikakor ne moremo vzpostaviti trajnejših in plodnejših odnosov. Kje tiči vzrok za skoraj popolno nezanimivost te ustanove za našo nacionalno glasbeno kulturo? V publikii? V ansamblu ali vodstvu? Ali v zakosteneli tradiciji opernih hiš nasploh? Ne glede na reakcijo publike (ki jo najbrž preveč podcenjujemo!) bi naša Opera in balet *morala* vsako leto krstiti vsaj eno izvirno delo, druga (ki bi se tako neke vendarle našla) pa obdržati v svojem repertoarju. »Ni dobrih domačih del,« bo marsikdo dejal. Odgovor je na dlani: jih tudi nikdar ne bo, če bo hodila praksa v dosedanji smeri naprej. Kajti: le kateri pomembnejši skladatelj (naj mi redki entuziasti ne zamerijo!) bo tvegal večletno delo, premišljevanje in ustvarjalni napor z občutkom, da mu dela ne bo nihče izvajal? Dvomim pa, da se tudi na tem področju ne bi dalo storiti kaj revolucionarnega, kar bi odpravilo to povsem nedopustno situacijo. Čudno je namreč, da edino ta pomembna glasbena institucija vztraja pri popolni izolaciji nasproti ustvarjalnosti svojega lastnega naroda.

Tu so še drugi dejavniki, ki tudi vplivajo na končno podobo glasbenega življenja pri nas. Consortium musicum skrbi ljubiteljsko za oživljanje stare glasbe, nekateri dodatni koncerti ali občasna gostovanja pa dajejo skopo in seveda popolnoma naključno informacijo o tujih dosežkih na tem področju. Skupni kalejdoskop, ki nastane na podlagi vseh programov, kaže vse preveč naključno sliko in je odvisen od silnic, ki vladajo trenutno v ustanovah ali pri organizatorjih, ne skušajo pa sistematično, koordinirano in dolgoročno načrtano odkrivati naši glasbeni publikii vseh tistih vrednot, ki jih premore naš narod sam, ki nastajajo okrog nas ali so nam ostale kot dediščina kulturnih naporov naših in tujih predhodnikov. Kaj ko bi se načrtovalci programov sestali in se skušali pred sestavljanjem svojih programov pogovoriti o skupnem konceptu, o sodelovanju in medsebojni podpori pri izvajanju teh programov? Morda pa bi nehote vzklikl marsikateri preblisk, ki bi požlahtnil napore posameznikov in prispeval k višjemu vrednotenju celotnega glasbenega življenja.

Milan Stibilj

1. Letošnja repertoarna načrta ne kažeta nobenih spodbudnih razlik v primerjavi z načrti prejšnjih sezon.

2. Repertoarne politike glede na kakšne zahteve? Nobena repertoarna politika je gotovo tudi ne-kakšna repertoarna politika!

3. Razmerja med slogovnimi območji so verjetno rezultat nekakšnega razumskega prizadevanja, nikakor pa niso napredna.

4. Ob manipulacijah okrog sestavljanja filharmoničnega programa je postalo povsem jasno, da umetniško vodstvo te ustanove nima nobene predstave o potrebah in zahtevah časa in slovenske kulturne sredine. Očitno se je tako le izognilo odgovornosti, kajti končni rezultat v osnovi zgrešenega načina dela ne more biti in tudi ni jasneje zasnovan ali celo boljši.

5. Delež slovenskih skladateljev v obeh letošnjih repertoarjih je pri-meno velik, njihova vloga pa ostaja še vedno neznatna, pri neživečih avtorjih pač verjetno v skladu z močjo njihove umetniške zapuščine. Velika večina ostalih del domačih avtorjev pa je starejšega datuma, zasnovana deloma v povsem šolskih okvirih deloma pa priložnostno ali po naročilu z upoštevanjem določenih neumetniških kriterijev. Taka raven je nekoliko tudi razumljiva, če upoštevamo, da je v pretekli sezoni ljubljanska Opera popolnoma propadla s krstno izvedbo domače novitete v Zagrebu in da orkester Slovenske filharmonije ni zmozel zadovoljivo izvesti edinega sodobnejše koncipiranega slovenskega glasbenega dela v svojem sezonskem programu.

Sklepna beseda uredništva

V primeri z odgovori pred dvema letoma ugotavljajo zdajšnje ocene vsaj eno bistveno spremembo v repertoarju Slovenske filharmonije: večji, izčrpnější delež slovenskih živečih skladateljev (tri je izmed anketiranih opozarjajo, da so prezrti naši starejši ustvarjalci, eden domneva, da je to »verjetno v skladu z močjo njihove umetniške zapuščine«). Kar zadeva moderna in avantgardna tuja dela, se razmere niso spremenile: v letošnjem načrtu manjkajo, razen Lutoslawskega, vsa pomembna imena sodobnosti. Manj enotno presojajo udeleženci ankete druga (slogovna) razmerja objavljenega sporeda; tu srečamo misli, da je repertoar jase in napreden — strpen in razumen — da je plod sicer razumskega, a ne naprednega prizadevanja — da je premalo širok in izčrpen, tudi premalo izbiričen pri klasicizmu in novem klasicizmu, premočno pa poudarja romantiko — da se razen sodobnim evropskim tokovom iz nepojasnjenih vzrokov odpoveduje tudi slogovnim območjem pred klasicizmom, kar izpričuje repertoarno apolitiko. Precej vsaksebi so zato seveda ocene o razvidnosti jasnih programskih načel v letošnjem filharmoničnem sporedu: od tiste, da kaže repertoar »razvidno tendenco v naprednost«, prek sodbe, da šele poskuša oblikovati programska načela, ki da so še meglena, ter sodbe, da odkriva »večje ali manjše ostanke premočrtnejše programske zasnove«, a je v dokončni obliki le »sad

popuščanja nasprotnim interesom«, do zavrnitve, da je »nobena repertoarna politika gotovo tudi nekakšna repertoarna politika«. Dva izmed sodelujočih sta tudi odgovorila na četrto vprašanje. Po njunem mnenju so spremembe prvotnega osnutka »odsev trdno zasidrane nenačelnosti, skromnih idejnih in glasbenih naziranj ter provincialno obarvanih ambicij«, oziroma so bile »manipulacije okrog sestavljanja filharmoničnega programa« dokaz, da »umetniško vodstvo te ustanove nima nobene predstave o potrebah in zahtevah časa in slovenske kulturne sredine«.

Ob letošnjem repertoarnem načrtu Opere SNG se večina anketiranih znova sprašuje, zakaj so prezrli slovenske skladatelje. Ponovljena je misel, da bi ustanova morala vsako sezono uprizoriti vsaj eno domače delo, saj dosedanja brezbrižnost ni opravičljiva. Mnogo bolj se razlikujejo sodbe o siceršnji zasnovi repertoarja: da je dobro pretehtan — da se drži ustaljenih načel — da ne navdušuje — da je hudo skromen — da je brezobličen. Dva izmed anketiranih izrecno opozarjata na zamudništvo pri izbiri del našega stoletja, nekaj pa seveda pove tudi obseg, ki so ga sodelujoči posvetili Operi.

Ob naslovu ankete smo pred dvema letoma precej premišljali, ali ni preobsežen, morda celo preveč bahav. To pot smo ga zapisali brez pomislekov. Ne samo odgovori na zastavljena vprašanja, tudi pojasnila tistih, ki se niso udeležili ankete, razgrinjajo toliko misli, problemov in dokazov o današnjih razmerah v slovenskem glasbenem življenju, da je naslov več kot upravičen. Upamo, da bodo spodbudili k temeljitemu razmišljanju.